

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK FORENING FOR VÆRLØSE KOMMUNE
1967

ÅRSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK FORENING FOR VÆRLØSE KOMMUNE
1967

Historisk Forening for Værløse kommune

Fmd.: Kulsvier Karl K. Nielsen, Mosegården,
pr. Værløse. Tlf. 48 00 70.

Kass.: Maskinm. J. K. Skov, Værket ved Sønder-
sø, pr. Ballerup. Tlf. 48 02 88.

Årsskrift udsendes omkring 15. februar.

Medlemsbidrag: Mindst 5 kr. årlig.

Postgiro nr. 719 58.

Når intet andet indtræffer, afholdes vore sam-
menkomster således:

Generalforsamling: Sidste halvdel af februar.

Den lille skovtur: 2. søndag i maj. Den store

udflugt: 2. søndag i juni. Efterårsvandretur:

2. søndag i september. Reserver dagen.

Alle er velkomne, også ikke-medlemmer.

De historiske samlinger

i Ll. Værløse gl. skole og på Mosegården er
åbne 1. og 3. søndag i hver måned fra kl.
13-17.

Udenfor disse tider kan samlingerne beses
efter aftale på tlf. 48 00 70 eller formandens
postadresse.

I årets løb

Af Karl K. Nielsen

Foreningen afholdt generalforsamling den 28. februar 1967 i Ll. Værløse skoles festsal, og som sædvanlig havde vi udstillet de bedste ting indkommet i årets løb. Vi havde fået så mange ting, at vi denne gang i modsætning til tidligere praksis først efter generalforsamlingen gennemgik disse. Derfor var der heller ikke arrangeret foredrag eller film, men kun en kort forevisning af foreningens nyeste lysbilleder.

Et par af valgene var genvalg, men i stedet for vort mangeårige bestyrelsesmedlem og medstifter af vor forening, vurderingsformand Harald Nielsson, der var afgået ved døden, valgtes urmager Lars Larsen, Kr. Værløse. I stedet for papirarbejder Th. Jørgensen, der ønskede at udtræde, valgtes fru Ruth Andersen, Ll. Værløse.

Kort tid før generalforsamlingen udkom vort årsskrift 1966. For at vise resultater af vort arbejde i foreningen afholdtes i påskedagene fra 23.–27. marts en udstilling på Syvstjerneskolen med gamle dragter, vævninger, broderier og smykker. Vi havde udstillet ca. 1000 genstande, og selv om vi kunne have ønsket flere besøgende end de ca. 700, som mødte og så, gav den dog som resultat en hel del ting til vore samlinger og mange nye medlemmer, så vi nåede en rekordtilgang på 80 i årets løb.

Vort forårsarrangement den 7. maj var en vandretur i Ganløse Ore, hvor vi afsluttede med kaffe i den gamle skole i Kr. Værløse.

Sommerudflugten den 11. juni gik til Halsnæs og Frederiksværk, først med besøg på Dronningborgs ruiner ved Arresø, derefter på Frederiksværk museum og køkkenmøddingen ved Sølager. Frokost på strandhotellet ved Lynæs, og derefter besøg i Knud Rasmussens mindestuer på Spodsbjerg og til sidst besøg i Torup Kirke. Hjemtur med ophold i Hillerød.

Efterårsturen den 10. september gik til Øregårds museet, hvor Gentofte kommunes samling af topografi, foto og malerier fra sognet findes. Vi besøgte dernæst Charlottenlundfortet og skoven med afslutning i forstbotanisk have. Kaffe i restaurant „Over Stalden“.

Udgravninger eller undersøgelser har fundet sted på Pudebjerggård i Søsum, hvor der blev fundet en del gruber med ildskørnede sten og oldsager. I en enkelt grube et par kurve potteskår, hele og halve økser, flækker og skrabere, i alt 105 stykker redskaber, som er indgået til Nationalmuseet.

En undersøgelse ved Christianslyst i Ganløse gav en del ornamenterede skår fra jættestuetid. Ved Tranemosegård i Søsum Skovvang er frilagt en stor sten med skålguber.

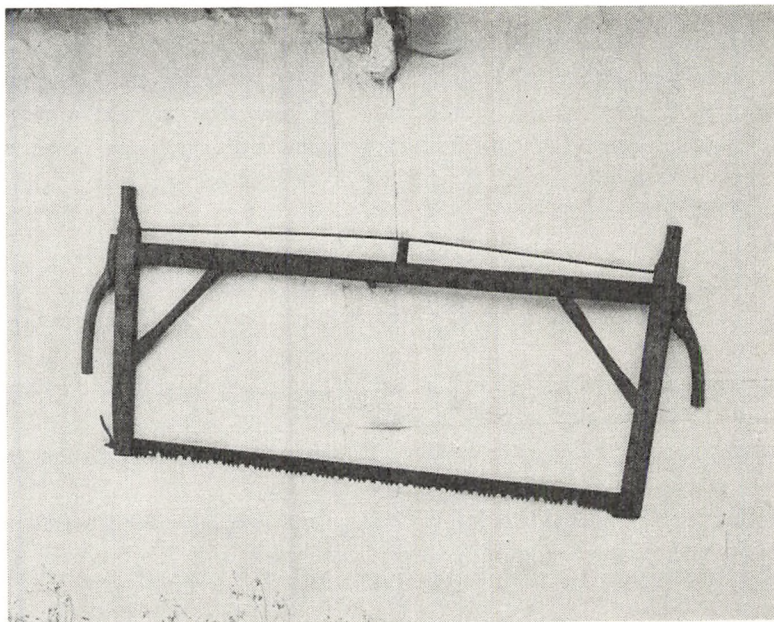
I februar afsluttede kasserer J. K. Skov et kursus „Værløse sogn fra Arilds tid til vore dage“ med godt 20 deltagere (LOF's aftenhøjskole).

Vi havde udstillet, hvad vi havde af gammelt legetøj, ved et arrangement over et par dage på Fritidshjemplærer-seminariet på Halbjørnsvej i Bagsværd. Ligeledes udstillede vi legetøj i et lokale på Paltholmsskolen i Farum i forbindelse med et loppe-torv arrangeret af St. Georgsgildet for Klavs Nars trop. Vi har haft mange besøgende på museet i årets løb. Der kan nævnes Bagsværd pigespejdere og Nørreskov trop. Af skoleklasser et par fra Værløse og klasse A. fra Bygmarksskolen i Ballerup. To klasser fra Statens skole for svært tunghøre. St. Georgsgildet i Søborg og Cimbre Alugod trop i Værløse. Gladsaxe seminarium for fritidspædagoger. En arkæologisk klub fra København (Undervisning på Nationalmuseet) og amatørarkæologer fra Frederiksberg. Som prøve har vi haft besøg af børnehavebørn fra Værløse.

Sammen med en ekskursion på vor egen har vi haft besøg af en aftenhøjskole i arkæologi fra følgende steder på fire søndage i efteråret: Frederiksberg, Lyngby, Virum og Roskilde, og endelig besøg med ekskursion af en arkæologisk og historisk interesseret klub fra Hørsholm.

Af gaver til foreningen har vi i år fået de fleste genstande i foreningens historie, deriblandt mange ekstra gode ting. På en vedlagt duplikeret liste er de fleste givers navne nævnt sammen med de vigtigste genstande.

Vi siger tak for udvist velvilje mod vor forening og interesse for vort arbejde, og vi glæder os over den store fremgang i medlemstallet, som det forløbne år har udvist.

Bomsav eller stormsav med naturgroede håndtag. Foto: Asger Hansen.

Langsaven eller tømmersaven. Foto: Asger Hansen.

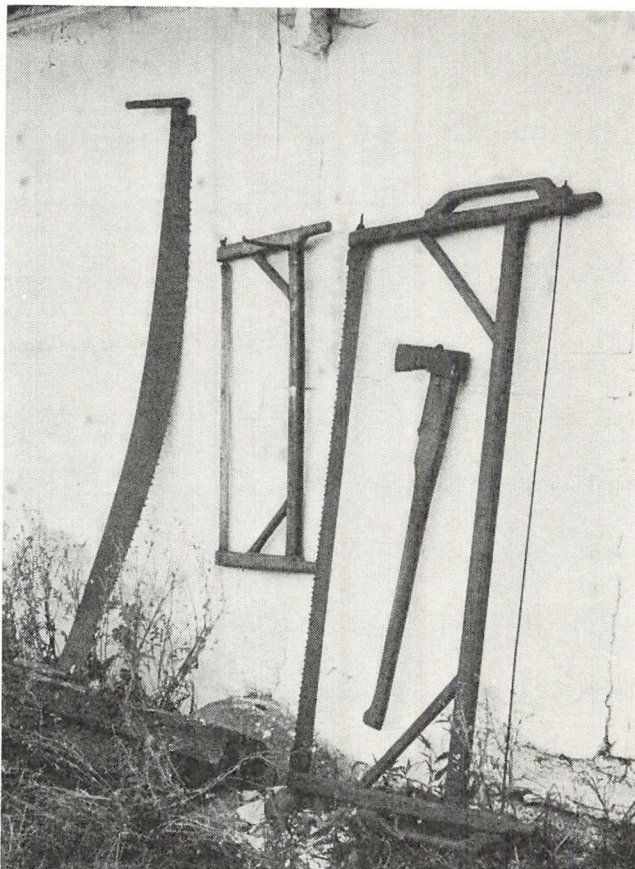
Lidt om skov- og tørveredskaber

Af Karl K. Nielsen

I sommeren 1966 havde jeg bestemt, at jeg ville bruge min ferie til at gennemgå vore samlinger med konserveringsmidler, og jeg fik da et indtryk af, hvad museet rummer af skov- og tørveredskaber. Det var mange, og det er ikke mærkeligt, da det for en stor del var skoven, der brugte landsbyernes arbejdskraft om vinteren, og der blev lavet en del tørv hver sommer.

Værktøjet, som er blevet brugt i ældre tid, og for en dels vedkommende i besættelsestiden 1940–45, er så havnet på lofter og i udhuse hos arbejdsmænd og på bøndergårde. Værktøjet havde kostet penge, og det besad stadig en vis værdi; derfor blev det ikke kasseret eller ødelagt. Man ventede måske også en tid, hvor der igen kunne blive brug for det.

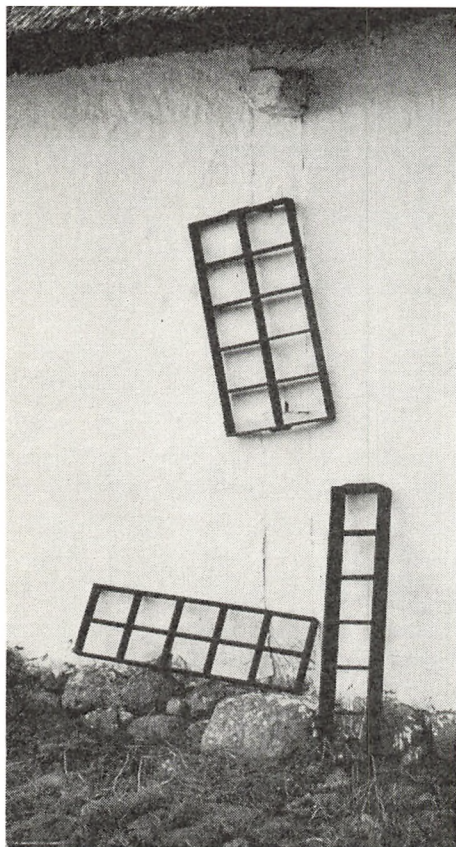
Værktøjet anvendtes i ældre tid, da det hjemligt producerede brændsel, brænde og tørv, blev brugt i store mængder; men efterhånden som kul og koks, olie og gas vandt frem, blev de gamle produkter for dyre og besværlige at have med at gøre, så hugsten i skovene mest kom til at omfatte gavntre i form af kævler. Det var lettere at arbejde med, og skovværktøjet var efterhånden blevet meget forbedret, og til sidst kom motorsaven, som gør mange mands arbejde ved kun én persons betjening.

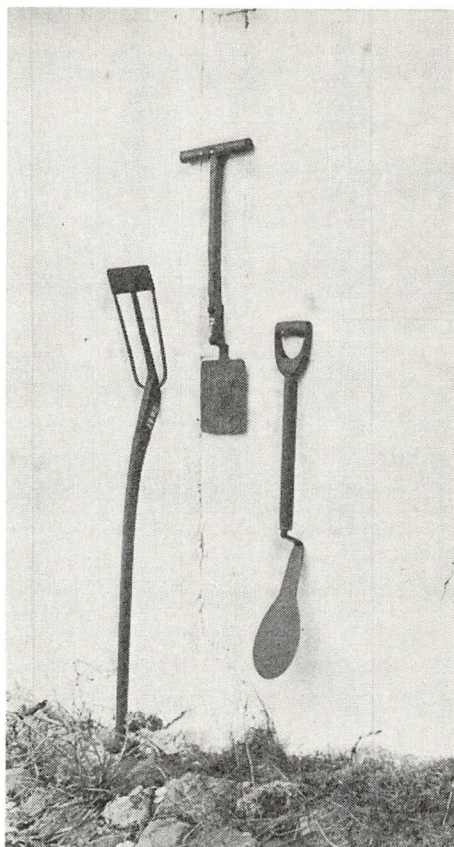
Skovsav og kløveøkse, samt to såkaldte bom- eller stormsave (lille og stor). Foto: Asger Hansen.

Vi har i samlingerne en såkaldt langsav eller tømmersav, som blev brugt på den måde, at en træstamme blev rullet hen over en savegrav, hvor der var lagt planker over til at bære stammen, og oven på denne stamme stod en mand, der holdt i et tværskaf, og hvis opgave blot var at trække saven op. Nede i graven stod en anden mand, som ved et tværhåndtag trak saven nedad; men medens manden foroven trak saven, uden at denne skar; måtte den anden lægge kræfterne i, thi saven var såkaldt stødfilet, det vil sige, at den kun skar den ene vej, og det var nedad. Manden i graven måtte beskytte sig mod savsmuldet, som faldt ned over ham, og han havde derfor et klæde eller en sæk over hovedet. Nu skal man jo ikke tro, at det var nemt at stå øverst. Saven var en tung krabat at slæbe til vejs, og den øverste mand kunne jo da også nok give den et skub nedad.

Vi har også skov-save i flere størrelser og med forskellige klingedformninger. Et par af vore save mangler hveranden tand. De er knækket af med vilje, fordi skovarbejderne opdagede, at saven både gik hurtigere gennem træet og var lettere at trække.

*Tørveforme af forskellig størrelse.
Foto: Asger Hansen.*

Tørvespader, 3 typer. Foto: Asger Hansen.

Den gamle skovløber Hans Jørgensen, der i mange år virkede fra Skolekroghuset i Nørreskov (mod Kollekolle) har fortalt mig, at en sav med manglende tænder lettere gav plads til savsmuldet under brugen og derfor var lettere at trække end en klinge med tættere tænder. Smuldet kom ikke i klemme omkring klingens, og det fulgte med ud ved hvert træk. Vi har skovsave med svenske klinger, og der er save med amerikanske klinger. Det gælder for dem, at for at få dem til at skære, må man lære at file dem, og til flere af disse klinger hører specialfileværktøj.

Endelig har vi en del save med træstel, de såkaldte stormsave. Der er ingen af vore save, som kan siges at være fabriksfremstillede; de er alle forskelligt formede og kønne i deres stil. På nogle af dem har der været anvendt naturformede grene til håndtag, og den lokale smed har til stramning af klingens lavet et tyndt stykke rundjern, forsynet med en vingeskrue.

Nogle af vore save, især et par stykker, som vi har fået fra bøndergårde, har aldrig kunnet arbejde. Fhv. skovløber Hans Jørgensen sagde, at man med en af savene har været mindst en halv dag om at skære en stamme over, så upraktisk er klingens, tætte tænder og små tænder, og dertil har den alle dage været rusten.

Af andre skovredskaber har vi økser, kilehamre og kiler, samt krog til at trække træer ned med, når de under fældningen faldt over imod kronen på et andet træ og blev hængende uden at falde til jorden. Også ridsemål og nummereringshammer har vi, og er således godt dækket ind, hvad skovredskaber angår.

Med hensyn til tørveredskaber har vi fra mange forskellige fået tørvespader og tørveforme.

Værløse bønder havde alle en mosepart: Ll. Værløse i Hareskovby og Kr. Værløse i Oremosen og i Kalendermosen ved Annexgården. I trange tider var det værd at tage det hele med, og en ikke ringe indtægt var tørv, der solgtes dels lokalt, men mest til København.

Tørveformene er lavet af godt, knastfrit og tyndt træ. De skulle jo være lette at tumle med; men der synes ikke at have været noget standardmål for tørvene, hver bonde har tilsyneladende anvendt sin egen formstørrelse. Nogle er til lange, smalle tørv og nogle er til korte og brede tørv, nogle kvadratiske f. eks. 15×15 cm. I reglen er der 10 felter i en form; men vi har også forme, hvor der kun er 8.

Om tørvespaderne mener jeg, at den runde har været brugt til at stikke tørvebedene ud med (i stedet for formene). Den ser ud til at være værksted- eller fabrikkfremstillet. Andre spader og rispeskovle ser ud til at være lavet af en lokal smed. En spade til skæretørv har kunnet tage ca. 10 tørv med sig ad gangen, og når sådan en tørvestørrelse blev lagt ud på marken, var den runde spade udmærket til at stikke tørv i form.

I nogle tilfælde kniber det med bevaringen af skafterne. De har på lofterne været udsatte for ormeangreb, eller de har i udhusene været udsat for fugt og er rådnet op.

Lille Værløse Asyl

1867-1967

Af J. K. Skov

Den ældste børnehave i Værløse kommune, Lille Værløse Asyl, kan i år fejre sit 100-års jubilæum, og i den anledning har kommunalbestyrelsen ønsket at markere begivenheden ved en festlighed d. 10. maj og tilstille pressen en beretning om asyllets oprindelse og historie gennem disse ét hundrede år som en anerkendelse for det gode, stilfærdige arbejde, der her er udrettet af de forskellige børnehavebestyrerinder (asylmødre). Den udførlige beretning vil blive uddelt i et lille hefte til en del interesserede og vil desuden blive trykt i årsskrift 1967 for Historisk Forening for Værløse Kommune.

Krigen i 1864 efterlod almindelig fattigdom i Danmark, og det blev svært for enkerne efter de faldne at klare dagen og vejen, for der var ikke noget med enkepension eller anden hjælp fra stat eller kommune.

Hjulmand Jens Pedersen blev 09.11.1862 gift med Karen Sørensdatte, f. 06.11.38, datter af væver Søren Eriksen og Lisbeth Andersdt. i Ll. Værløse, og de flytter til

Staubholt, hvor de får barnet Christian Andreas Pedersen, f. 09.08.63. Jens Pedersen måtte med i krigen 1864, blev såret 17.03.64 og døde på Augustenborg lazaret 20.03.64.

Enken flytter så hjem til forældrene i Ll. Værløse med sin lille søn og begynder at have børn i dagpleje, hvad der fremgår af folketællingslisten fra 1870, og af et lille brev fra gamle postbud Lund, f. 18.03.1865.

Dette brev er det vigtigste kildemateriale til datering af Asyllets tilblivelse, og da det tillige indeholder lidt om forholdene hos Karen Sørensen, den første Asylmoder, giver vi det her i sin helhed.

Hareskov, d. 29.3.1955.

Hr. Sognefoged Grøn

En hjertelig tak for opmærksomheden til min 90 Aars fødselsdag hvilket jeg var meget glad for

men jeg har mere paa sinde nemlig Asylet jeg troer at kunne fortælle lidt om alderen min Moder har fortalt mig at jeg var den første der blev meldt ind to aar gammel i foråret 1867 til en betaling to skilling om Ugen men jeg kan selv huske to aars stiftelse fest i asyl Konen havde digtet en Sang, hvor det første lød

det er to aar i dag
siden Asylet blev skabt
til de fattiges glæde og gavn
tag de smaa i din favn
udi frelserens Navn

og slutningen paa visen lød:

vil i takke dem saa, som lerede de smaa
de tre Piger som stadig her gaar

det var tre Gaardmandspiger voksne og Asylkonen var enke Manden var skudt i Krigen 1864, han havde en Søn et aar ældre end mig

Asylet var det Hus som fhv Formand Poul Jensen ejede
Hun var en meget rar og tror ogsaa meget dygtig opdrager hun havde og saa os ude i marken at botanisere

Jeg sender dette Brev hvis det kunne gavne Dem til Børnehavefesten

En hjertelig hilsen til hele Familien
deres
Chr. Lund

De små brudstykker af sangen fortæller om nu afdøde postbud Chr. Lunds for-
bavsende hukommelse; men takket være en samling gamle skillingsviser m. m. fra
Ane Pedersen (Ane Pæ Pæs) fra Nordvang i Bråderne, kan vi gengive hele sangen i
al dens naivitet men utvivlsomme velmenthed.

Den blev trykt og sunget til en skovfest ved Ønskebøgen d. 23. juni 1872 og er un-
derskrevet af Komiteen.

Sange ved skovfesten i Lille Harreskov den 23de Juni 1872

Mel: Jeg har sagt det saa tidt.

Vi har talt tidt derom,
Og saa vidt vi da kom,
Vi fik ordnet den landlige Fest
I den dejlige Skov,
Der, hvor Træet det gror,
Som der Navnet af Ønskebøg bær.

Det er tre Aar nu siden,
At Asylet blev skabt
Til de Fattiges Glæde og Gavn.
Tag de Smaa i din Favn,
Udi Frelserens Navn
Skal Du ikke her føle et Savn.

Til de smaa Børns Vel
Ved Oplysningens Held
Man faar Mod til at gavne dem saa,
Men det kan ikke gaa,
Naar man ikke kan faae
Det Fornødne, saa det kan bestaa.

Hvis man ønsker den Sag
Maatte lykkes idag,
Hvormed vi kunne gavne de Smaa,
Kan man rask træde frem
Med en Gave til dem,
Som vor Herre velsigne vel maa.

Komiteen.

Endnu en sang, skrevet af R. Volf, var trykt i samme hefte. Den gik på melodien:
„Det er så yndigt at følges ad . . .“ og indeholder en helt overdreven gang kristelig
moral, ikke mindst på grund af rimnød. Her er næstsidste vers:

Og vi vil lære dem elske ret
Vort Fædreland med de dybe Sunde,
Og vi vil lære dem flokkes tæt
Med Glædens Jubel fra Barnemunde
Om Korssets Fane
Som Vej kan bane
Og Sejr fremmane
I blodigst Strid.

Denne fest ved Ønskebøgen i Lille Hareskov fortsatte i mange år. Vi har et hefte fra d. 25. maj 1874 med to sange: En festsang og en sang for Danmark. Her gives festsangen, fordi den fortæller om, hvor megen vægt der dengang blev lagt på betegnelsen „Asyl“; i dag er udtrykket vel nærmest kommet i miskredit, dog vil vi anvende det i teksten indtil videre.

Ved Asylfesten i Hareskoven den 25de Maj 1874

Festsang

Mel: Der er et Land, dets Sted er højt mod Norden.

Naar Livets Storme, Barnesjælen true,
Hvor skjønt er da ej Fredens milde Hjem,
Det er som Stjerneglimt paa Himlens Bue,
Som om en venlig Haand os leder frem.
Et *Fristed*, et *Asyl* for Barnehjerter,
En frodig Have for den svage Aand,
En Balsam mod de mange bitre Smerter,
Som sendes Jordens Børn ved Skjæbnens Haand.

Derfor vi samles her i Dag i Skoven
Ved „Ønskebøgen“ i den fri Natur, –
Se, hisset tumler sig mod Kysten Voven,
En oldtidsgammel, mægtig Kæmpemur.
Selv den Asylet finder hist ved Stranden,
Der er en Fred alt under Bøgens Blad;
Som Bølgen følges troligt med hinanden,
Saaledes bør vor Virken følges ad.

Ja, lad os aldrig Fremtidsmaalet glemme,
Men lad os virke til det fælles Vel,
Og lad os ikkun Øjemedet fremme,
Da glæder sig den lille Barnesjæl;
En fælles Virksomhed vil Virket styrke,
Og skjænke Kræfter til det Barndomshjem,
Da vil herfra – fra „Ønskebøgens“ Mørke,
En venlig Stjerne altid titte frem.

Endnu et hefte har vi fra 11. juni 1876 og et fra 14. maj 1883. Sangene er alle hjemmedigtede; først en festsang og derefter en sang for Danmark, og om deres redelige og gode ønsker for Asylet og Danmark er der ingen tvivl. Den sidste festsang er skrevet af gdr. P. Kristensen fra Mosegården, hvis evner blev flittigt udnyttet ved festlige lejligheder på den tid.

Ved Asylfesten i Hareskoven den 14. Maj 1883

Mel: Vi Sømænd gør ej mange Ord . . .

Her i den lille Hareskov,
Hvor Træerne nu grønnes,
Hvor Fuglen synger højt sin Lov,
Hvor al Naturen skønnes.
Her under Ønskebøgens Træ,
Hvis Krone vidt sig breder,
Her finder vi et yndigt Læ,
Som os mod Stormen freder.

I Dag vi samles til en Fest,
Her under Træets Skygge,
Vi byde glad Enhver til Gæst,
Som om de Smaa vil hygge.
Det er den Sag vi føre frem,
Vi tale om og kvæde.
Vi kjender vistnok Alle dem,
Vi vil dem gjerne glæde.

Og Spiren er jo alt nedlagt,
Som tusindfold vil bringe;
Det har Asylet ene bragt,
Det maa ej agtes ringe.
Men skal dets Grundvold sikkert staa,
Skal Sæden smukt fremskyde,
Da maa vi Alle, Store, Smaa,
Vor hele Kraft opbyde.

Saa gid det fredelige Hjem,
Som et Asyl maa være,
Gid at det smukt maa blomstre frem
Og mange Frugter bære.
Og derfor bringe vi i Dag
En Tak til dem, som gave,
Som virked for den gode Sag
i Kærlighedens Have.

Disse fester ved Ønskebøgen var meget populære og indbragte gennemsnitlig 100 kr. hvert år til Asylet, hvad der var en anselig sum i de tider. Foreningen havde anskaffet en karussel og andre ting til disse fester. De blev opbevaret i et skur lige ved indkørslen til Ll. Hareskov fra Syvstjernen og blev udlejet til andre foreninger, som festede i skoven.

Her kan også nævnes andre indtægter, som kom Asylet til gode, f. eks. overskud fra den lokale dilettantforening, fra en dramatisk forening, fra bazarer og en enkelt gang fra en koncert. Desuden gaver til juletræet fra adskillige private.

Ebba Tramp, født på Værløsegård d. 2. april 1885, har fortalt om festen ved Ønskebøgen, set med barnets øjne:

Der var ikke mange fester på Værløseegnen i gammel tid. En gammel kone fra egnen sagde engang: „Man har jo kuns de samme fem festligheder at se hen til: Bivvællæsningerne i Lille Værløse skole, fastelavnballet i Jonstrup, den årlige skovtur, dilettantkomedien og pinsefesten ved Ønskebøgen.“

Hvad var det da med Ønskebøgen?

Jo, den indebar sin egen sære mystik. Den bestod i en hulning oppe i stammen. Den der nu kunne være heldig at få en sten slynget op i hulningen og høre den falde ned indenfor, han kunne ønske i den ene hånd, kikke i den anden og så se, hvor han fik mest.

Ikke desto mindre stod vi der som børn og unge og kastede og ønskede, og kastede igen. Og til al held gik intet i opfyldelse af det man ønskede. Det er jo heldigvis sådan, at det som man selv ønsker aldrig passer så godt til én som det et nådigt forsyn beskikker én.

Men en stor dag var altid pinsefesten ved Ønskebøgen. Min far var ofte festtaler. Talen holdtes kl. 3. Festen begyndte kl. 2; men vi børn kom altid ved ettiden. Så var der nemlig flere store chancer og fiduser. Man kunne slippe til flere gratis karusselture m. m. Der var to karusseller, der efter kl. 2 kostede den rent ud fæle pris, 25 øre for den store og 10 øre for den lille. Men da de blev drevet ved håndkraft begge to, kunne man selv og ens mange gode venner jo lægge sig i selen for at drive

værket. Og der var jo den store fidus, at man først betalte entre kl. 2. Og hvem fangede vel de rollinger ind, der var kommet ind kl. 1, for at kræve entre af dem. Dertil kom at man havde vældig oversigt over alle herlighederne, der blev pakket ud før kl. 2. Der var pladespillet med de famøse vækkeure. Der mindes jeg Storm P.s ord: „Der er mange, der slår på livets pladespil, men ingen har endnu vundet vækkeuret“. Og der var tombolaen med sine mange herlige gevinster. Der stod man helt og totalt fortabt af beundring. Malede glasvarer i alle kulører, dukker, porcelæns-hunde, glaskatte, saltkar, kasseroller, legetøj og tobaksdåser. Der var en bod med honningkagemænd og -koner, en kaffebod og desværre også en ølbod, hvorfra det stank af ølsjatter, der fløj omkring når skummet stod ovenud af krusene og spildtes på jorden. Der var talerstolen, smykket med Dannebrog og grønt og hvorfra min far skulle sige nogle pæne ord om Konge og Fædreland. Han var ikke så helt glad for det hverv. Lad gå med fædrelandet. Men politisk var det midt i „provisorietiden“. Og min far var den eneste af gårdmændene i Værløse, der var venstremand, så han var ikke altid i humør til at rose det bestående styre. Men det gik jo endda. Han nød megen agtelse, og både han og min mor var afholdt af småkårsfolk, hvis ve og vel lå dem på sinde.

Men personlig havde jeg en stor og rig oplevelse ved Ønskebøgen. Jeg har ofte stået med en skærve fra landevejen og kastet den i ønskehullet og så ønsket angående min fremtid. Enten ville jeg være kommunelærerinde i „frøkenskolen“ i Værløse. Eller jeg ville være komponist, eller pianist eller frelserpige, eller arkæolog eller operasangerinde. Men der var så usigelig sjældent lejlighed til at høre god musik på vor egen egn. Ved 5-tiden indfandt et miserabelt hornorkester sig og spillede til dans. Noget så pivfalsk! Jeg syntes, at det var et så infernalsk spektakel de lavede. Men så hændte det altså ved Ønskebøgen, at der stod en mand med et sært apparat med to tragte, som man mod betaling af 10 øre kunne stikke i ørerne, så skulle man få noget at høre! „Mine damer og herrer,“ sagde manden, „verseartig, kons 10 øre! Og den lifligste mosæk strømmer lige ind i begge ører. Hold Dem ikke tilbage. Verseartig!“ Jeg havde fået 50 øre af min mor, som skulle fordeles på fordelagtigste måde mellem alle nydelser ved Ønskebøgen. Men dette under var det mest interessante af alt hvad der var. „Verseartig, mine damer og herrer af begge køn. Dette er den berømte amerikaner Edisons fonograf.“ Og så betalte jeg min tiøre, stak to uappetitlige hørerør i ørerne og lyttede. Den skønneste musik strømmede ind i dem begge. Klasisisk, dejlig musik. Det var en bedårende oplevelse. En uforglemmelig oplevelse. En åbenbaring. – –

(Trykt i Hareskov-Værløse Avis. 16.9.1960).

– – – Interessen for festerne ved Ønskebøgen svandt hen i tidens løb. Hareskovspavillonen blev bygget, og så kunne man jo komme til bal hver søndag. Grundlovsfesterne gik også af mode, og Ønskebøgens magi var ikke længere i kurs. I dag er kun stammen tilbage af det berømte træ; ingen grene – kun en ruin uden læ og skygge, og snart falder det vel for moderne, rationel skovbrug.

Det første asyl. „Væverens Hus“.

foto: E. Frogne-Knudsen.

Men hvor lå det første asyl? Det vil sikkert overraske mange, at det slet ikke var i den nuværende bygning ved Ll. Værløsevej, men i den sydlige fløj af den 3-længede ejendom, matr. nr. 19a og 19b, der gemte sig bag ejendommen, matr. nr. 37, Højeloftsvej 2. Af de her nævnte huse er kun matr. nr. 19a, Højeloftsvej 4 (Prangerens Hus), tilbage. De andre måtte vige, da Skovgårdsalle i 1963 blev forlænget.

Her boede enken Karen Sørensen i 1870 med sin søn hos sine forældre. I 1880 er hendes forældre døde, og hun bor der nu sammen med broderen, Anders Sørensen, som er væver, og en plejedatter, Karen Jensine Henriette Larsen, på 11 år; vistnok hendes søsterdatter. Hun noteres her som Asylbestyrerinde.

Folketællingslisten fra 1890 beretter om et hus, hvor handelsmand Anders Nielsen med kone og 5 børn bor sammen med ejeren Niels Petersen, der er 70 år. Det må være i huset, Højeloftsvej nr. 4. I tværlængen bor væveren Rasmus Kristian Foss med sin kone, Ane Kirstine Pedersdatter. Her er også væverstue, og i længen med asylet bor væveren Anders Sørensen sammen med asylmoder Karen Sørensen og dennes søn, tømrer Kristian Andreas Pedersen med kone og 3 børn.

Hvor megen plads, der har været til asylbørn får stå hen, da vi ikke ved noget bestemt om forholdene; men i 1894 tager tingene en vending til mere ordnede forhold.

I en forhandlingsprotokol for foreningen „Lille Værløse Asyl“ læser vi:

Den 25. november 1894 holdtes et møde i Lille Værløse kro for at stifte foreningen „Lille Værløse Asyl“.

Mødet lededes af lærer Nielsen, Lille Værløse. Følgende var mødt og lod sig indtegne som medlemmer: Gdr. Svendsen, gdr. Anders Nielsen, partikulier Ole Larsen, gdr. S. Andersen, gdr. Kristoffer Hansen, lærer Nielsen, gdr. Sv. Olsen, mælkeforp. Hans Nielsen, mælkeforp. P. Jensen, smed P. Rasmussen, smed Kr. Andersen, tømrer A. Hansen, sognefoged V. Olsen, gdr. Meyer, proprietær Hansen, Kollekolle, kroejner Madsen, tækkemd. Erik Rasmussen, lærerinde frk. Kragh og mælkekusk Kristian Nielsen.

Til midlertidig bestyrelse valgtes gdr. Anders Svendsen, gdr. Anders Nielsen og partikulier Ole Larsen (senere valgt til bestyrelse). Der udkom trykte love for foreningen, forfattet af lærer Carl Severin Nielsen, der sikkert har været drivkraften til oprettelsen af mere ordnede forhold omkring Asylet.

Her gengives nogle af lovenes paragraffer:

§ 1. Foreningens formål er at tage sig af børn i alderen fra 2 til 7 år fra Lille Værløse, Bråderne og Kollekollehusene for under asylbestyrerindens opsigt at sørge for dem om dagen, når forældrene på grund af fraværelse fra hjemmet eller af anden årsag ønsker dem under forsvarlig pleje og tilsyn.

Desuden særlige bestemmelser for Asyllets drift:

§ 18. Bestyrerinden skal påse, at børnene møder rene og ordentlige i Asylet og være ansvarlig for, at disse – så længe de er stillede under hendes opsyn – viser en efter deres alder sømmelig og ordentlig opførelse.

§ 19. Bestyrelsen kan efter samråd med bestyrerinden, når vægtige grunde taler derfor, nægte børn adgang til Asylet.

– – – På dette tidspunkt har Karen Sørensen sikkert været svagelig, for hun dør 31. marts 1895, og en ny asylmoder skulle nu træde til, og man har nok i den anledning ønsket Asylet og dets drift ind under mere faste rammer.

I de følgende år føres der regnskab over indtægter og udgifter, og her gengives regnskabet for 1896.

At der kunne opstå uro om Asyllets drift var vel naturligt, og at dømme efter folketællingslisterne skyldtes det sikkert i overvejende grad den overbefolkning, som vitterligt fandtes i de små huse; når manden så tilmed var væver, gjorde det kun sagen værre. En væv fylder meget i en lille stue.

At bestyrelsen så har set sig nødsaget til at gribe ind, erfarer vi af følgende:

Den 17. okt. 1901 afholdes ekstraordinær generalforsamling, hvor det vedtages at nedlægge det gamle Asyl og opføre en ny asylbygning.

Indtægt.		Udgift.	
den 1 Januar Kassebeholdning	73 10	Løn til Asylmoderen for 1 Kvartal..	50
Overskud fra Festen 2den Pinsedag	142	til Brændsel ..	10
Renter fra Anders Svendsen	40	Løn til Asylmoderen for 2 Kvartal..	50
fra Peder Rasmussen	50	indsat i Bikuben	100
fra Anders Hansen	5	Løn til Asylmoderen for 3 Kvartal..	50
14 November Renter fra A. Svendsen	40	Løn til Asylmoderen for 4 Kvartal..	50
Til Juletræet fra Frøken Ostermann	10	Til Juletræet 20 Par Strømper	7
Renter fra Anders Hansen	5	16 alen Hvergarn	15 20
Overskud fra Asylbørnenes Ugepenge	8 9	20½ Alen Bomuldstøi	9 20
Renter fra Peder Rasmussen	50	Legetøi	1 60
		2 Nattrøier	80
Ialt	423 19	4 Tørklæder	92
		2 Klokker	1 72
Anders Svendsen. O. Larsen.		1 pd. smaat Brød	90
Anders Nielsen.			44
		1 pd. Bolsier	55
		Vedebrød	66
		8 Par franske Træsko à 85 Øre	6 80
			365 79
			423 19
		Rest	57 40

Anders Svendsen. O. Larsen.
Anders Nielsen.

Et udvalg blev nedsat til at undersøge omkostningerne, så resultatet kunne forelægges ved den ordinære generalforsamling i marts 1902.

Det vedtoges at yde den afgåede asylmoder 100 kr.

Den 13 marts 1902 holdes ordinær generalforsamling i Lille Værløse Kro, hvor regnskabet for 1901 fremlægges og godkendes.

Væver Rasmus Foss tilbyder nu at indrette en asylstue, som er 9 gange 7 alen på gulvet og 3¼ alen høj og er villig til at modtage asylbørnene på samme betingelser som forhen.

Endvidere tilbyder han at anlægge en sti fra gdr. Jens Nielsens vej ved Langkærgård gennem haven til asylbygningen.

Dette tilbud modtages, og børnene begynder derefter at møde i Asylet d. 1. maj 1902.

Her ville det være naturligt at berette om Ane Kirstine Pedersdatter, da det nu lakker mod enden af den første epoke i „Lille Værløse Asyl“s historie.

f. 13.04.1839 i Ll. Værløse, datter af husejer og skomager Peder Madsen og Kirsten Rasmusdt. Hun bliver 20.07.1862 gift ved væreren Rasmus Kristian Foss, f. 07.04.1830 på Hjortespring i Herlev sogn, og de får barnet Johanne Kirstine Foss, f. 20.07.1870. I 1870 bor de sandsynligvis i samme hus som Karen Sørensd. og hendes broder, og vi må antage, at Ane Kirstine Pedersdt. overtager hvervet som asylmoder, da foreningen „Lille Værløse Asyl“ stiftes i 1894. Den 1. feb. 1901 bor de i matr.nr. 19b „Væverens Hus“, og hun noteres som asylmoder. Men det ses af beretningen fra den ekstraordinære generalforsamling 17.10.1901, at hun afgår som asylmoder, og vi tør antage, at Cecilie Christiane Hansen, som var i familie med hende, overtager hvervet efter hende.

Rasmus Kristian Foss dør 17.10.1902, og dette dødsfald har vel også været medvirkende til den uro, der var om asylet på den tid. Ane Kirstine Pedersdt. beskrives af sine samtidige som en rar og venlig kone af den frodige, runde bondekonetype, som kendetegnede den tid, og børnene følte sig trygge hos hende. Hun overlevede manden i ganske kort tid, idet hun døde 14.02.1904.

Forholdene må dog have været altfor trange eller utålelige, for den 1. feb. 1904 holdtes en ekstraordinær generalforsamling, hvor der til forhandling forelå en sag om at købe Johannes Rasmussens hus (Maren Hjulmands tidligere ejendom), som er tilbudt foreningen for 2000 kr. Det vedtoges med 13 stemmer mod 3 stemmer at bemyndige bestyrelsen til at købe huset for højst 2000 kr. på betingelse af, at det erhverves som ren ejendom.

Ved generalforsamlingen d. 20. marts 1905 kunne formanden fremlægge skødet på den nyerhvervede ejendom.

Om denne ejendom, matr.nr. 15f af Ll. Værløse by, Ll. Værløsevej 27, der stadig drives som børnehaven (Asyl), kan der nu, takket være gamle skøder og dokumenter fra kommunens arkiv, berettes følgende:

16. dec. 1845 afhænder jordbruger Niels Andersen, matr.nr. 15 af Lille Værløse by, et jordstykke på ca. $\frac{1}{4}$ skp. lands størrelse til snedker Frederik Erlandsen, der lige er kommet til byen og hvis kone, Margr. Hendriksdt., er jordemoder i sognet. Fr. Erlandsen betaler 50 rbd. for jorden, og det fremgår af skødet, at han allerede har bebygget grunden.

I folketællingslisten for 01.02.1850 noteres, at han er enkemand og har sin gamle mor hos sig samt to børn på 6 og 10 år. Efter konens død er det sikkert blevet meget fattigt for ham, og allerede samme år bliver huset stillet til tvangsauktion efter begæring af hjulmand Niels Nielsen af Ballerup som ufyldstgjort prioritetshaver.

Først ved den fjerde afholdte auktion blev huset tilslået gdr. Niels Andersen af Ll. Værløse som højstbydende for 283 rbd., og han afhænder den derefter til hjulmand Niels Hansen af Ll. Værløse for samme sum ved skøde af 5. nov. 1850.

Niels Hansen dør i 1879, og enken Maren Hansdt. bor stadig i huset, hvad der bevirker, at ældre folk i Ll. Værløse endnu kalder det Maren Hjulmands hus.

Fra 1902 og til i dag har der været ansat 5 børnehavestyrerinder, hvad der kan tages som udtryk for rolige og stabile forhold i og omkring børnehaven.

Der skal nu i det følgende berettes lidt om disse kvinders liv og virke og dermed træk fra børnehavens historie.

CECILIE CHRISTIANE HANSEN
1902–1909.

DAGMAR HANSEN f. JENSEN
1909–1929.

CECILIE CHRISTIANE CHRISTENSEN f. HANSEN 1902–1909.

f. 12.08.1865 på Hjortespring i Herlev sogn, datter af arbejdsmand Frederik Georg Hansen og Kirsten Christensdt. Hun bliver konfirmeret i Værløse, og i 1890 er hun i huset hos jordbruger Niels Kristian Foss sammen med sin moder, der er enke.

Hun bliver gift med arbejdsmand Christian Christensen i Herlev, men bliver tidligt enke. Som nævnt i beretningen om Ane Kirstine Pedersdatter, overtager hun hvervet som bestyrerinde fra 1. maj 1902.

Hun flytter med til huset Ll. Værløsevej 27 i 1905 og er således den første bestyrerinde i den nuværende børnehave. I 1906 noteres hun som enke og asylbestyrerinde i Ll. Værløse og har børnene Hans Vilhelm og Svend Georg Christensen.

I 1909 bliver hun gift med arbejdsmand Peder Martin Jensen af Ll. Værløse og holder op med arbejdet i børnehaven, og i 1911 bor hun i matr.nr. 40b af Ll. Værløse by sammen med manden og den yngste søn, Sv. Georg Christensen.

DAGMAR HANSEN f. JENSEN 1909–1929.

f. 09.08.1871 i Trinitatis sogn i København, datter af tømrersvend Carl August Jensen og Vilhelmine Florentine Dræger. Moderen døde tidligt og Dagmar Jensen fik en trist barndom som stedbarn og plejebarn.

Asylet i 1912.

Den 6. maj 1900 bliver hun gift med Søren Andreas Hansen, f. 21.02.1871 i Ll. Værløse. Ægteskabet var barnløst; men hun overtager pladsen som asylbestyrerinde i 1909 og får således rig lejlighed til at have med børn at gøre. Hun passede børnene venligt og bestemt og nød almindelig agtelse og tillid hos deres forældre.

Da Søren Andreas Hansen døde 08.06.1929, ønskede hun ikke at fortsætte; men hun blev ved at bo i sognet til sin død den 23. marts 1957.

ANNA JENSEN f. HØI
1929-1954.

ANNA JENSEN f. HØI

1929-1954.

f. 20.02.1891 i Kerteminde, datter af fisker Jens Høi og Margrethe Jørgensen, kom allerede som ung pige til Værløseegnen, da søsteren, Dora Høi, gift med malermester Holger Petersen, har boet her i Værløse siden 1908. Anna Jensen tjente en kort tid i præstegården her, men var ellers hjemme i Kerteminde, hvor hun gjorde tjeneste på Kerteminde asyl som barneplejerske i 8 år. Hun blev gift med Valdemar Jensen 28.12.1916, og de kom her til Værløse i 1929, da hun skulle afløse Dagmar Hansen, mens denne havde orlov efter mandens død.

Dagmar Hansen ønskede dog ikke at optage arbejdet, og det blev så til, at Anna Jensen fortsatte som børnehavbestyrerinde. Megen plads var der ikke i huset; men da børnehaven nogle år senere skulle udvides med W.C. og frokoststue for børnene, flyttede familien til Ll. Værløsevej 23, hvor den boede i overlejligheden. Begyndelseslønnen var ikke stor: Den bestod af gratis lejlighed og 20 kr. pr. måned; men naturligvis blev den større i årenes løb. Det kostede 3 kr. pr. år for en familie at få børnene passet uden hensyn til antallet af børn.

Da der fra ministeriets side blev stillet krav om eksaminerede (uddannede) børnehavelærere, kom det Anna Jensen til gode, at hun havde haft de otte år på Kerteminde asyl, så hun kunne fortsætte som bestyrerinde i Ll. Værløse, selv om hun ikke havde noget egentlig eksamensbevis.

Efter 25 års trofast arbejde i børnehaven sluttede Anna Jensen af d. 31. jan. 1954. Valdemar Jensen døde 24.08.1961; men fru Anna Jensen er stadig frisk og fortæller gerne om sit arbejde i børnehaven og især om de mange børn, hun i tidens løb har stiftet bekendtskab med.

ELISABETH PALLESEN 1954–1962.

foto: Mog. Berthelsen.

ELISABETH PALLESEN

1954–1962.

født i Tarup ved Odense. Uddannet som børnehavelærerinde ved kursus for småbørnspædagoger på Borup højskole i København. Kom til Ll. Værløse 1. feb. 1954 som bestyrerinde og overtog senere stillingen som leder af Vesterbo børnehave d. 1. juli 1962.

BENTE LENNETT 1962– *foto: Mog. Berthelsen.*

BENTE LENNETT

1962–

født i Kolding. Uddannet som børnehavelærerinde på Frøbelhøjskolen i København. Efter et kort vikariat for handicappede småbørn ansat i Brøndbyernes kommune, og efter fem års forløb overtog hun stillingen som børnehavestyrerinde her i kommunen.

Man kan diskutere, hvor hensigtsmæssig børnehaven har været indrettet til sit formål tidligere; men den har vel altid svaret så nogenlunde til tidens forhold. I 1944 blev hele bygningen restaureret og indrettet, så børnene fik hele huset til rådighed. De 20 børn, som børnehaven er normeret til, lever i et helt lille Paradis, og man får det bedste indtryk af harmoni og tilfredshed, når man ser og hører dem lege og pludre omkring deres små borde.

– – – I 1948 overtog kommunen børnehavens ejendom og drift; men siden er flere oprettet, også i Kr. Værløse og Hareskovby. Der er et stort behov for dem, og det er glædeligt at konstatere, at de alle følger det gode eksempel fra „Lille Værløse Asyl“.

Til enhver, som med mundtlige og skriftlige meddelelser samt fotografier har bidraget til, at denne beretning kunne blive så fyldig som muligt, bringes den bedste tak.

Barndom og ungdom i Værløse sogn 1899-1929

Højlund, Ryetgård og Mosegård

Af Sophie Hansen

„Højlund“ var rammen om min første barndom, og som lille pige husker jeg, at Far¹⁾ kørte mælk fra bøndergårdene i Lille Værløse til Lyngby mejeri. Han kørte meget tidlig om morgenen med hestevogn og kom først hjem henad aften og hver dag medbringende vand, Mor brugte i husholdningen. Vand til rengøring og deslige hentede vi i en vanding nær gården, fordi en meget dyb brønd midt på gårdspladsen, trods ekstra boring, stadig forblev tom.

Jeg husker brændekonerne, der bar de store brændeknipper på deres rygge hjem fra Hareskoven til Bråderne, og om foråret blev de samme koner til „kransekoner“, der plukkede bukkar og bandt dem til de yndigste små grønne kranse, som de solgte på torvet, – måske til „5 for een skilling“.

Gamle Peter Jørgen²⁾ boede i det hus, der lå nærmest Højlund. Han hjalp Far med forskelligt arbejde, var fast husmand, – en flink og pålidelig gammel mand. Hans måltider begyndte altid med en stor snaps brændevin, somme tider to; men aldrig så vi ham beruset, – det var der jo desværre mange, der blev. Snapsen var billig og forholdene tit urimelig hårde, – hvad var der så at sige til at „Jeppe drak“? Men det gjorde jo bare forholdene endnu værre. Bråderhusene var dengang, næsten alle, en samling faldefærdige huse.

På den anden side af banelinjen mod Syvstjernen boede Ane „Pe Pes“³⁾, en gammel pige, der selv alene passede sit lille landbrug. Imellem blev jeg sendt over for at spørge, om hun ville køre med til kirke på søndag. Det ville hun næsten altid meget gerne, og hun fik bordskuffen ud, og op kom pandekager og puddersukker, og en rød snaps tog hun ned fra bjælkehylde; herligheder, vi nød sammen, mens vi beundrede hendes fine pelargonier i de små vindueskarne.

Grethe og Anders Svendsen⁴⁾, der boede ved det gamle piletræ⁵⁾ på Jomfrubakken, var de elskeligste gamle mennesker. Grethe var berømt for sin „strivkage“ (lagkage) og sine røde snapse, og de var hyggelige at besøge.

Den gamle smedie på Højeloftsvej⁶⁾, hvor Chr. Andersen og hans kone boede, hørte også med til det gamle Værløse. Her stod heste tit på række og skulle skoes, og imedens ilden glødede på essen og hammerslagene lød, var kaffebordet dækket til de ventende karle og drenge.

Festerne ved Ønskebøgen mindes jeg kun dunkelt. Mere Dyrehaveturen hvert år, når vi var færdige med at luge roer. En dag, det så ud til at blive rigtig fint vejr, spændte Far for „stadsvognen“, og Mor lavede madpakker og mange andre gode sager til og pakkede ned, og så kørte hele familien den lange vej til Eremitagesletten,

„Peter Lieps Hus“ og Bakken, hvor vi nød livet hele den lange eftermiddag og brugte nogle af de penge, vi havde tjent ved at luge roer (vi fik 2 eller 5 øre pr. række, alt efter længde og ukrudt). For dem fik vi karusselture og røde sodavander!!

Vi var altid nede ved Kirsten Piils kilde og ude at se rådyrene, kronhjortene og de store hvidtjørne. Imens stod hestene ved fodertrug med muleposer på traktørstederne, hvor staldkarle tog imod. Der var altid mange vogne, som tit kom langvejs fra. Det var sommerens største oplevelse i de år.

Jeg husker „Værløsegård“, og endnu bedre „Røde Hus“,⁷⁾ hvor grev Tramp boede. Mine fastre havde været „unge piger“ hos grev Tramps på Værløsegård. Grevinden kunne lide børn og ville gerne være god mod alle; hun fik udvirket, at vi fik lov til at gå til tyskundervisning og klaverspil hos hende i hendes dejlige hjem, der var fyldt med så mange og kostbare ting. Vi blev altid beværtet; – store stykker kage, – så store, som ingen andre steder. Vi kaldte dem „Grevindestykker“.

På Højlund havde vi fru Rudbeck boende i sommerferierne; hun kendte Grut Hansen på Kollekolle, og tit, når vi havde været til badning i Furesø, gik hjemturen over Kollekolle, hvor vi fik lov at se staldene med de fine køer og tyre og haven med de store moreltræer, vi måtte spise af, så meget vi ville.

De første tre år af min skoletid gik jeg i Lille Værløse skole hos frk. Dagmar Jensen⁸⁾ og hos lærer Nielsen⁹⁾; men så solgte Far Højlund, og vi flyttede til „Ryetsgård“ (min moders fødehjem), og så skulle vi, min yngste bror, Poul¹⁰⁾, og jeg gå i Kirke Værløse skole hos lærer Pedersen¹¹⁾, en tid, jeg mindes med så stor glæde. Min ældste bror, Knud¹²⁾, fortsatte hos lærer Nielsen i Lille Værløse, og hans skolevej gik et helt år gennem Ryet skov til Lille Værløse.

Skoletiden i Kr. Værløse.

Hvad husker man fra sin skoletid for mere end 50 år siden? Der var kun 2 klasser med ca. 30 elever i hver klasse, måske lidt færre i yngste klasse. Jeg fik lov at blive i 2. klasse, selv om jeg nok som 10-årig hørte hjemme i 1. klasse.

– Tænk engang, at være lærer for ca. 50 børn, fordelt i 2 klasser, i så forskellige alderstrin! En meget krævende opgave, som ingen kan magte helt.

Når jeg tænker tilbage på min skoletid der i de 4 år, er det med den største taknemlighed og glæde; hvor var jeg glad for at gå i skole der, og hele mit liv synes jeg, at jeg har nydt godt af den undervisning, vi fik. Lærer Pedersens måde at fortælle og forklare på, gjorde os interesserede og satte os i gang. Selvfølgelig havde vi – i 2 klasser – ikke alle de fag, man har i centralskoler o. l., „vore små flasker“ blev fyldt langsomt, ikke så det flød over alle bredder, så meget gik til spilde, – nej, vi fik det gradvis, – det væsentlige, syntes man senere. Dette skal lærer Pedersen ha’ hele æren for. Beundringsværdigt, under så vanskelige forhold!

Jeg husker vore botaniktimer, (vi havde ikke mange af dem); men de foregik på den måde, at vi alle sammen den dag plukkede blomster og samlede planter, som vi fandt på mark og grøftkanter, og de blev så bestemt og bedømt efter art og familie, grosted og egenskaber, så vi kendte navnene på langt de fleste af de blomster og

planter, der groede omkring os, – selv den lille, kødædende vibefedt, der voksede i Sortemose nede ved Farum sø, hørte med til „vore“ blomster.

Dansk og regning var hovedfag, og dem fik vi lært godt, syntes jeg. Historie havde også en stor plads, – og lektier – ja, vi havde mange lektier for og *skulle kunne* dem. At hver klasse så yderligere var delt i flere hold var jo nødvendigt for aldersforskellen, men krævende for en lærer. Jeg husker, at vi store skrev fristile, mens andre *skrev af* eller havde diktat. Vi fik også lov at regne alt, hvad vi kunne, – til slut efter en regnebog, lærer Pedersen havde fra sin seminarietid, – alt imens de mindre lagde sammen, trak fra og dividerede. Vi fik i det hele lov til at fortsætte, så langt vi kunne i alle fag, og resultatet var for mit vedkommende en skolegang og en undervisning, som jeg ikke kan være lærer Pedersen taknemlig nok for.

Der var også en skuffe med nogle stenøkser, forstenede søpindsvin og et stykke koralrev fra Stillehavet m. m. Den samling var meget lille, men stor nok til at vække en interesse, der har holdt sig siden.

Den årlige eksamen var meget spændende; vi blev flyttet om efter de karakterer, vi fik. Pastor Huusom og flere skolekommissionsmedlemmer hørte på og spurgte ud. Én eksamen mindes jeg: Vi blev spurgt om, hvad der forårsagede ebbe og flod, om Golfstrømmens betydning og plads og om de forskellige kloders og stjernebilleders plads i himmelrummet. – Nu vel meget almindelige eksamensspørgsmål!

Og når jeg tænker på den lange skolevej fra Ryetgård ad Gydevejen forbi tørve-mosen, „Kristianshøj“, „Birkegård“ og Fattighuset, – i al slags vejr og gående, så mindes jeg aldrig, vi forsømte eller kom for sent, – dertil var det alt for spændende.

Denne skoleordning synes vel nu at være forældet og umulig – og er det vel også – men takket være lærer Pedersen blev min gamle 2-klassede landsbyskole et sted, jeg mindes med stor glæde.

Barndommen på Ryetgård.

På Ryetgård begyndte et friluftsliv i naturen, som mange ville misunde os. Broncealderhøjen¹³), der lå på Ryetgårds jord blev tit vor søndagslegeplads. Ryet skov og Præsteskov med alle de kønne steder, Farum sø, Grethes holm og Sortemose med tyttebær og vibefedt, krat og tuer, den smalle sti langs skovbrynet ved Gandløse Ore, hvor de små ensomme huse lå; om det ene fortaltes der, at der engang havde boet en ugerningsmand, der overfaldt fredelige rejsende, tog deres ejendele, slog dem ihjel og begravede dem i mosen. Vi var ikke så bange for det, – det var jo så længe siden. Krybskytter havde der også været flere af, – slemme og durkdrevne; én gemte rådyret, han havde skudt, i et gammelt bornholmerur, og lå i sin seng, da skovfogederne kom efter ham. „Nej, han havde slet ikke været ude“.

Sagnet fortæller også, at en gårdmand fra Lille Værløse, (som ikke havde været af de gode) døde, og da følget kom hjem fra kirke efter begravelsen, sad han på rygningen af gården. En gammel kone, der havde forstand på de dele, fik ham dog „manet ned“ i Sortemose, og hun satte en stoppenål i enden af en kæp og stak den ned igennem ham, – og så mumlede han: „Havde du ikke gjort det, din gamle heks, var jeg kommet hjem før dig!“ Nu blev der imidlertid fred for ham.

En anden tildragelse har jeg lyst at fortælle; den er nok ikke overnaturlig, men meget sjældent forekommende her på disse breddegrader.

Min Mor var lille pige på Ryetgård, (Marie, f. 1869, datter af Peter Petersen og Sophie Hansdatter). Hun og hendes søskende havde som så ofte før været hos deres nære nabo, en gammel kone, der fortalte dem historier, – tit spøgelseshistorier, – og pludselig, da de løb over vejen hjem, det var i skumringen, kom der en luftspejling: En mægtig, hvid hest med en drabelig rytter og hunde. „Næh!“ sagde de alle – og skyndte sig ind, rædselslagne og bange. – Når Mor, hvis ord man altid kunne stole på, senere fortalte denne historie, forsikrede hun, at de virkelig havde set det. Der kan vel så kun være tale om en luftspejling; men denne oplevelse havde sat sig uforglemmeligt fast i disse børn erindring.

Mosegården i Ll. Værløse.

I 4 år boede vi herude, så købte Far „Mosegård“ i Lille Værløse, der dengang var meget forsømt og ejedes af 3 gamle søskende: Kristine, Peter og Niels Kristensen¹⁴). De havde en gammel pige, Jane¹⁵), til at hjælpe sig, og det var nok nærmest hende, der klarede det hele, både ude og inde; selv når petroleumslampen skulle tændes om aftenen, blev det ikke gjort, før Jane kom ind. Der var åben skorsten, hvor Jane lavede al deres mad, og indtil vi kort tid efter fik et rigtig komfur sat op, prøvede vi også kunsten at lave mad i åben skorsten; det var om at ha' grydelåg parat og dække over og stille til side. Hvis det regnede kom sod og regn i stride strømme, og man kunne ikke stå derinde. Det var i 1914. Senere brugte Mor skorstenen til at røge flæsk i.

Og hvad husker jeg så fra disse år? Far byggede ny stald og fik jorden i drift; vi måtte slide i det alle sammen. Også her gik gamle koner ad sognefogdens markevej til Nørreskov og hentede brænde. Der var også noget, der hed „udflytterjord“, og 6 tdr. land af Mosegårdens udflytterjord lå der, hvor „Jomfrubakken“ nu ligger, ned til Lejrstien og stien langs Søndersø. Her sang nattergalen, og der var et fugleliv og en naturskønhed, som vi nød, når vi f. eks. hakkede roer derude, og spiste vore madpakker nede ved søen.

Om efteråret, når kartoflerne skulle tages op, gik Far til „Kartoffelkonernes anfører“ og spurgte, om de ville tage vore kartofler op, og hvornår det kunne blive? En stor flok, 8–10 par eller flere, af byens koner gik fra gård til gård og pillede kartofler op; de medbragte selv kurve til at pille op i, og de fik hver ottende kurv i arbejdsløn.

Jeg kan huske, jeg var skriver og slog streg for hver kurvfuld, – syv lodrette streger og én på tværs – så havde de tjent en kurvfuld selv, som senere blev kørt hjem til dem.

Det var hele festdage, når vi havde kartoffelkoner; de skulle ha' kaffe ud med masser af gode kager to gange om dagen, – og så fik man nyheder fra hele sognet – og mere til.

– En dag, jeg særligt husker, var den dag, lærer Pedersen kom og spurgte, om jeg kunne tænke mig at hjælpe til på kommunekontoret – bare 14 dage. Kommunesekretær Mørkeberg var rejst, fordi han ikke mere magtede arbejdet. Seminarie-

forstander Bredstrup fra Jonstrup var sognerådsformand, og der blev travlhed med at få orden i det igen. Lærer Pedersen var der en lang overgang, og flere andre hjalp også til.

Jeg var der i 8 år under forskellige sognerådsformænd og overordnede, Hauch¹⁶⁾ som sognerådsformand i mange år, Spange¹⁷⁾ som kommunesekretær i alle hans første år. Lærer Ougaard¹⁸⁾ var fast medhjælper, når skattelisten skulle skrives. Jeg husker, fru Ougaard kom med kaffe og nybagt kringle, når vi i de sene aftentimer arbejdede med at få skattelisten færdig, så den kunne lægges frem til eftersyn næste morgen. Den gamle skatteopkræver, Frederik Olsen¹⁹⁾, en herlig gammel mand, var jo også fast mand der med sine skatteblanketter, som han selv skrev ud efter listen. Han beværtede os imellem med bolcher og karameller, han havde uindpakket mellem sit „lommeuld“ fra sine store bolcheglas i den lille købmandsforretning i Bringe.

Jeg husker sognerådsmøderne og skatteligningen i disse små, lavloftede lokaler i det gamle kommunekontor overfor gadeposten, hvor tobaksrøgen på sådanne dage lå som en tåge over det hele. Allermest husker jeg de mange almindelige dage med folkeregister og flyttebeviser m. m. Udstykningerne var kun småt begyndt, – både i Hareskovby og ved Søndergård, og der var ikke ret mange løbenumre på hverken skatte- eller valglistes; men vi var også kun to til det daglige kontorarbejde, og jeg mindes med glæde kontorchef Spange som den gode og dygtige arbejdsleder og et fint og elskeligt menneske.

I 1929 blev jeg gift og rejste fra Værløse sogn, medbringende så mange gode minder om alt det, jeg havde fået lov at være med til i det Værløse sogn, der nu er så forandret, at man knapt kan fatte den umådelige udvikling, der her har fundet sted.

- 1) Laurits Vilhelm Petersen, f. 17.02.1863 i Hjortespring.
- 2) Jens P. Jørgensen, f. 26.01.1852. Daglejer.
- 3) Ane Pedersen, f. 21.11.1843. Se „Hædersgaven“. Årsskrift 1960.
- 4) Anders Svendsen, f. 02.07.1844. Margrethe Andersen, f. 20.03.1850, ejede „Ydungård“, matr. nr. 12 b af Ll. Værløse.
- 5) And's Svends pil, fældet 1966.
- 6) Højeloftsvej 17. Nedrevet 1966. Smedemester Christian Andersen, f. 03.11.1853 og Oline Christiansen, f. 24.02.1849.
- 7) Ll. Værløsevej 35.
- 8) Dagmar A. K. R. Jensen, f. 19.02.1864 i Stege.
- 9) Carl Severin Nielsen, f. 12.03.1852 i Rosmos s., Randers a. Se årsskrift 1965.
- 10) Poul Peter Petersen, f. 28.12.1902. Senere ejer af Mosegården.
- 11) Hans L. Pedersen, f. 20.07.1875 i Tjæreby ved Skælskør.
- 12) Knud L. Petersen, f. 15.12.1896.
- 13) Historisk Forenings bomærke.
- 14) Ellen Kristine Kristensen, f. 05.04.1842. Peter K., f. 12.12.1845 og Niels K., f. 16.11.1852. Se årsskrift 1962.
- 15) Kristiane Jensen, f. 24.03.1863 i Birkerød.
- 16) Christian Hauch, f. 02.05.1888 i Sdr. Nissum.
- 17) Olaf Spange, f. 18.04.1892 i Egerslevmagle ved Skælskør.
- 18) Aksel Ougaard, f. 18.05.1891 i Hjembæk ved Svinninge.
- 19) Frederik Olsen, f. 27.03.1859 i Karlebo.

Note: Fru Elise Sophie Emilie Hansen, f. Petersen, er født på Højlund 29.09.1899.

Ønskebøgen i sne. Januar 1968. Foto: M. Berthelsen.

Nogle data om Ønskebøgen

Af E. Laumann Jørgensen.

I tilknytning til omtalen af Ønskebøgen i artiklen „Lille Værløse Asyl 1867–1967“ kan følgende oplysninger gives om det kendte træ.

Sv. Fleuron fortæller i „Hareskovene“, trykt 1915: Det er en kort, tyk bul med et ulige antal stammer og med mossede, krogede grene, hvoraf en del er udgået. Alligevel vil den gamle knark sikkert blive grøn adskillige år endnu, hvis da ikke noget uforudset hænder. Der er hul i den et par meter fra jorden, og hullet ses fyldt med sten næsten lige til randen. Det hedder sig, at er man heldig med første kast at få en sten ind i hullet, går det ønske, man i det samme gør, i opfyldelse.

I skovdistriktets driftsplaner for 1915 noteres: En bøg, kaldet „Ønskebøgen“ af omkreds 380 cm, højde 9,5 m, bulhøjde 4,0 m. Kronen borte.

Thorkild Ramschou fortæller i „Træ og tradition“, udgivet af Træbranchens Oplysningsråd: Lider man af tandpine, kan man gå ud i Hareskoven, lirke med et søm ved den dårlige tand og derefter slå det i „Ønskebøgen“.

Dette er for mig en ny forklaring på de uendelig mange søm, der er hamret i bullen. Vi troede, det mest skyldtes drenge, der ønskede trin til at kravle op i træet, lavet med søm.

Foranstående synes at vise, at „Ønskebøgen“ er død i årene 1920–25, idet skovløber Andersen, der i sin tid boede i „Syvstjernehus“ oplyser, at man omkring 1925–26 skar en del grene af træet, formentlig for at undgå, at døde grene faldt ned på de skovsøgende.

Træets alder er ca. 200–300 år, og det vil få lov at blive stående, så længe det ikke frembyder nogen fare.

I året 1967 har foreningen haft følgende tilgang af nye medlemmer:

(Postadr.: pr. B. = pr. Ballerup, pr. H. = pr. Hareskovby og pr. V. = pr. Værløse).

Askløff, C. E., Slagslunde, pr. Stenløse.
Baske, Michael, el-montør, Dalvænget 6, pr. B.
Bernsted, Jørgen, præst, Brådervej 34, pr. V.
Bidsted, Nina, fru, MK., Ll. Værløsevej 59,
pr. V.
Birkerød Biblioteker, Bistrupvej 2,
pr. Birkerød.
Bjerger, Stig, advokat, Bjørnsholmvej 19, pr. V.
Bratbo, Martin, Anemonevej 15, pr. H.
–, Orla, metalstøber, Anemonevej 15, pr. H.
Brand, L. og S. Wessel Hansen, Danmarksvej
62, Lyngby.

Brodtkorb, Skovbovænget 92 E, pr. H.
Bruun, Emil Wigelsen, advokat LRS, Helle-
skrænten 23, Søborg.
Carlsen, Bent, befragter, Sønderøvej 15, pr. V
Christensen, Johs. A., guldsmed, Ravnehusvej
5, pr. H.
Christiansen, A., frk., Bybrøndstræde 12, KV,
pr. V.
Evald, Kuno, civ.ing., Storkevænget 15,
pr. Birkerød.
Ferdinand, Annie, socialrådg., fru, Jonstrup-
vangvej 4, pr. B.

- Friborg, Lise, Kommunehospitalet, Fløj L. Kbh. K.
- Funder, J. V., cand. agro., Ryttervænget 30, pr. Farum.
- Gram, Rud., arkitekt, P. Larsens vænge 11, pr. V.
- Hagel, Harry, lagerforv., Skovløbervangen 39, pr. V.
- Hallbjørnsen, Erik, radioforh., Gammelgårdsvej 16, pr. Farum.
- Hansen, Robert Lykø, direktør, Ydungård, pr. V.
- , Børge, entreprenør, Lærketofte 8, pr. H.
 - , Poul Jul, litograf, Elsevej 14, pr. V.
 - , Gøsta, lærer, Stubbevang 7, Hillerød.
 - , Rolf, Gartnervænget 17, pr. Farum.
- Hess, Karen, fru, Astrupvej 55, Kbh. Brh.
- Højstrup, Karen Thure, fru, Bymidten 58, pr. V.
- Ingvorsen, Holger, Nyvej 49, pr. B.
- Jacobsen, Thyge, tandlæge, Åsevej 11, pr. V.
- Jensen, Elisabeth, fru, Bybrøndstræde 11, KV, pr. V.
- , Liva, fru, Langelinievej, Sigerslevøster, pr. Fr.sund.
 - , Sigurd, hønseriejer, Værebrovej, Jyllinge, pr. Roskilde.
 - , Viggo Murmann, typograf, Kr. Værløsevej 35, pr. V.
 - , Aage C., Elmevej 2, Stenløse.
 - , Irmgard, Toftebo 5, pr. V.
- Johannesen, Carl, komm.lærer, Grantoftevej 15 E, pr. V.
- Jørgensen, S. K., møbelpolstr., Vesterhus, KV, pr. V.
- Krebs, Jørgen, ing., Gammelgårdsvej 90, pr. Farum.
- Larsen, Ulla, frk., Gedevaségård, pr. Farum.
- , Ole Guttorm, maskinarb., Dybedalsvej 13, pr. Farum.
 - , Jens, mek., Hillerødvej 112, Kregme, pr. Fr.værk.
 - , E., trafikass., vestlige Stationsvej, Skodsborg.
- Lennett, Bente, fru, Toftebo 4, pr. V.
- Lundsgaard, Edith, fru, Ølsted st.
- Madsen, Magda, provisor, Birkevang 36, pr. H.
- Mortensen, Arne E., komm.lærer, Grantoftevej 11 E, pr. V.
- Nielsen, Gudrun og Palle Bøving, civ.ing., Skandrupsallé 43 A, pr. H.
- , Sally, fru, Kr. Værløsevej 33, pr. V.
 - , Lejf, laborant, Åhusene 18, pr. H.
 - , Steen, skoleelev, Ll. Værløsevej 52, pr. V.
- Olsen, Else Sejer, fru, Søtofte, Ganløse, pr. Måløv.
- , Ole Kryger, skoleelev, Blågårdsgade 44, Kbh. N.
 - , Hans, vognmand, Klosterstræde 4, Slangerup.
 - , Ernst Lindahl, Baunegårdsvej 166, Tåstrup.
- Oustrup Nielsen, C., tømmerforr., Enebærvej 16, pr. V.
- Pandrup, Hans, musikpædagog, Elmevej 12, Holte.
- Petersen, Margot, fru, Højeloftsvej 3, pr. V.
- , Aage L., pensionist, Ermelundsvej 87, Gentofte.
- Pilvang, Henn. E. P., ing., Gustav Webersvej 4, Farum.
- Pilø, Jens, civ.ing., Godthåbsvej, 74, L 51, Kbh. F.
- Poppel, Annelise, fru, Bringevej 30, Jonstrup, pr. B.
- Ranle, Hans Hansen, civ.ing., Engstedet 20, pr. V.
- Rasmussen, Helge, kirkegds.ass., Gl. Skolevej 9, pr. B.
- Reinhardt, P., forv., Egagervej 8, pr. H.
- Raalund, Rigmor, fru, Fiskebækvej 51, pr. V.
- Schmidt, Sonja, fru, Nørreskovvej 58, pr. V.
- , Per Ole, kontorchef, Poppelallé 46, pr. H.
- Schou, Helg., lærer, Askevej 12, pr. V.
- Stanick, Egon, o.trafikass., Buen 2, pr. V.
- Statens erhvervshistoriske arkiv, Vesterallé 12, Århus C.
- Strandberg, Hedy Køppe, fru, Vesterbo 25, pr. V.
- Sunekær, Ib, komm.ass., Højlundshusene 16, pr. V.
- Sørensen, Irene, fru, Buen 1, pr. V.
- Vamdrup, Dagny, sygeplej., Lindevej 21, pr. H.
- Vindriis, Lisbeth, frk., Bagsværd Hovedgade 133, Bagsværd.
- Vingtoft, Kn. Erik, civ.ing., Engtoftevej 15, Farum.
- Wardil, Torben, eksp.sekr., Højdevej 3, pr. V.
- Waaben, Alma, fru, Ll. Værløsevej 2, pr. V.
- Yde-Andersen, I., insp., Chr. Winthersvej 32 B, Lyngby.